

IKASTOLA, GEROAREN HABE luis haramburu-altuna

Motza da. Eta are bihurriago, Euskal Herriko ikastolaren kondaira tipi eta laburra. Baina luze eta funtsezkoak dira bere historiaren esanahi eta ondorioak. Egun Ikastola, oraindio ere bere haseran datza. Ordea, bada zenbait dato eta froga bere etorriaz zuzen ihardukitzeko gairik ematen digunik. Agian, ikastolaren geroaz eta etorriaz arduratzetik datorke egungo Ikastolaren arazo eta eztabaiden argi eta soluzioea.

Euskaldunoi geroa zaigu ardura, eta gero ilun eta goibel honen ikuspegirik zinezkoena ikastolaren geroaz saiatzetik datorke. Ikastoletan ditugun haurrak, egungo euskaldunon umegai ditugu eta beraz eta beraietatik itsetsiko da biharko Euskal Herria.

Gauza klara eta segura deritzat, egun, Ikastola Euskal Herriko kontradizio edo kontraesan nagusien agerpide dela esateari. Ikastola, Euskal Herriko kontraesanen ispilu eta inurri da. Kontraesan politiko, ekonomiko, erlijioso eta, batik bat, kontradizio kulturala nabarmen eta klarki azaltzen zaizkigu Ikastolan. Esanen nuke, Ikastola Euskal Herriaren "laboratorio" eta proba-toki apartekoa dela. Halaber diot: Ikastola, Euskal Herriko eite eta

saiaerarik jatorren eta garrantzizkoena dela. Ikastola, Euskal borrokaren buru eta aintzindari da. Euskogintzaren primezia denez, Ikastola, azterketa sakon eta zehatz baten beharrean aurkitzen da. Eta egungo, ene saioak, azterketa horren bide urratzea izan nahi luke.

Hemen esanen ditudanak, haur tipi edo heziketaren lehen mailako haurrez burutuak ditut. Baina hemen argitara emanen ditudan oinarriak, zehaztuaz gero, handien heziketara ere aplikatu daitezke.

KULTURA, KONTRAESAN DOMINANT ETA ERAGILEA

Asko da, euskaldunok bizi ditugun kontraesanak. Gure egundadea, eguneroko bizia, kontradizio tipi eta konkretuaz josia dakusagu. Kontraesan horik batzuk besteei loturatuak agertzen zaizkigu. Baina, nolabait ere, kontraesan horik denak hontara bil daitezke, kritika mailan bederen: Gu euskaldunak gara eta egitura deseuskaldun batean bizi gara.

Geure Herrian egunero jasaten dugun deseuskalduntasun honek ikuspegi eta antz desberdinak eta bereziak ditu. Euskaldun =/= Deseuskaldun; kontraesan hau beste zenbait kontradizio nagusietan xehe daiteke. Hain zuzen ere Ekonomia, Politika, Erlijio eta Kultura alorrean kaketzen da bortitzen eta nagusiki, aipatu berri dugun Kontraesan nagusia eta lehena. Kontraesan hauen arteko zerikusia eta harremana honela tankera daiteke eskematikoki: egitura deseuskalduna =/= egitura euskalduna (ekonomia—»politika—»kultura (ideologia)).

Euskaldunok jasaten dugun egoera deseuskaldun honi bestetaratze molde bat deritzat; zeren eta, ekonomia, politika eta kultura alorretan ez gara geure baldintza eta nortasunaren jabe.

Kapitalista sistimak bere dituen kontraesan nagusiak dira

gureak ere. Baina gure egoera deseuskaldunak berezkunde nabarmenak erasten dizkio euskal gizarteari. Euskal Herriko kontraesanen maila guzietan, erdibituak aurkitzen gara, geuk asmatua ez den egitura baten mendean bizi garenez.

Mendebaleko gizarte kapitalistan errotuak gara euskaldunok. Beraz, gizarte honen historia gure historia da. Baina han honela esanik, egia arruntegia da. Kapitalismoaren egituraren barnean garenez, Euskal Herriak badu zenbait berezgarri eta zehaztasun aparteko, eta berezkunde hauk Euskal Herria hesi berezko batean ifintzen dute. Hargatik mendebaleko gizartearen kontraesanak Euskal Herrian errotuak direnez gero, Euskal Herriaren kontradizioak aparte eta bereziki ikuspegitu beharrekoak dira. Adibidez bilinguismoa (bihizkera) fenomeno ezaguna da, gureaz beste diren Herrietan ere. Canada, Belgika, eta abar hizkuntzabitasunaren arazoak arduratuak dabiltz, eta halaber gu ere, baina euskal bilinguismoa berezia eta bereziki ikuspegitu beharrekoa da. Hizkuntzabitasunaren arazoak badu alderdi psikologiko eta pedagogikorik, baina badu, baita ere, alderdi gizartezko eta ekonomikorik. Eta Euskal Herrian alderdi hauk berezten dute hizkuntzabitasunaren arazoa, eta berezgarri berauk erasten diote hizkuntzabitasunari "euskal" izena. Hizkuntzabitasunaren arazoa adibide izanik, zera eman nahi dut aditzerat: alegia, ez daitekeela euskal problemen soluzioea lor eskema eta soluzione "standar" batzuk erabiliaz; aitzitik, euskal arazo bakoitzari bere analisia jatorra egin behar diogu, eta soluzioeak ere arazoaren araura euskaldunak izan beharko dute, hots, errealidadean errotuak.

Inork, serio denik behintzat, ez du ukatzen egun, ekonomia egiturak duen indar eragilea eta oinarrizkoa. Azken finean, ekonomiak eragiten duela gizarte ororen abiadura, gauza frogatua da. Ekonomia egitura konkretu bati, egitura politiko eta kultural berezkoa dagokio. Ekonomia da, azken finean, beste giza egiturak determinatzen dituen. Errealidade hau hain dugu jaso eta

beraz hain gara jabetuak, ezenez axioma eta dogma bihurturik dugu.

Baina axioma hau kritikatu beharrean gara. Alegia, esatean: "Ekonomia egitura bati ideologia egitura jakin bat dagokio". Edo berdin dena: "Ideologia (kultura), produkzio moldetikan bat-batean eta xuxen-xuxen hitsesten da". Hau egia bada ere, egia larriegia dugu. Ene aburuz, Euskal Herrian ohi ez den bezalako sinkronismoa dute egitura bi hauek, hots: egitura ekonomiko eta egitura kulturalak.

Azken finean, beti da "determinantea" ekonomiaren indarra. Baina izan daiteke beste giza egitura bat une eta toki konkretu batean "dominantea" izan daitekeena. Hain zuzen ere Euskal Herrian, ekonomia beti, determinantea izanik, kultura egituran datza kontraesan dominant eta eragilea. Euskal Ekonomiaren egitura dugu "matriza", baina kulturagintza da dinamika eta indar eragile gehiena duena. Fenomenu honi, guziz jakingarri eta argigarri deritzat, batik bat, geroaz estrategia bat burutzean. Eta hemen nator ikastolaren arazoari heltzera, eta bere baldintza eta geroaz ihardukitera.

Euskal kultura mendekoa eta ezosatua (sous-développé) da. Argi dakusagu nola euskal ekonomia osatzean (oker bada ere) ez dela bat batean eta parean gure kultura ere osatu. Zozokeria deritzat euskal kulturaren ezosatua izatea ekonomia kapitalistaren ondorio soil bezala ikuspegitzeari, zeren hau zabalki haurtuz gero egia izan badaiteke ere, klarki sumatzen dugu zehatzean besterik ikusmiratu behar dugula. Ene baitan (eta ikus I. Sarasolaren "Euskal literaturaren historia") euskal kulturaren ezosatua izatea, euskaldunok izan dugun jokabide berezian datza. Euskal kulturaz arduratu direnak, apezak izan dira gehien batean. Euskal Kulturaren indar dominantea erlijioa izan da bai gizonei eta bai ideologiari begiratzuz gero. Eta gauza frogatua da erlijioa izan dela

feodalismoaren kultura moldeen berezgarririk nabarmena, eta feodal produkzio moldeen euskarririk tinkoena.

Bestalde, Euskal Kultura nekazari gizarte moldeetan finkatua datza, gehien batean. "Gehien batean" diot zeren, egun bada Euskal Herrian zenbait kultura mota desberdin. Nekazari kultura eta industri kultura batera bizi dira Euskal Herrian. Bater a bizi dira, bai, borrokan bederen.

Ikastoletan, bi kultura molde hauk ausnar daitezke, hain nabarmen ere, azken urte bi hauetan berezi dira, kultura molde desberdin hauk, erlijio arazoa dela ta.

Kontradizioak nagusiak eta tipiagoak dira. Eta beraz ikastoletan, bi kontraesan gisa hauk nabari dira. Batetik kultura euskaldun eta deseuskaldunaren artekoa (kontraesan nagusi eta dominantea); eta bestetik nekazari-klerikal kultura eta industri kulturaren artekoa (bigarren mailako kontraesana).

Kausa eta arrazoin hauk direla eta euskal kultura ezosatua dugu, beraz; baina kultura hau gora jasotzeko ez diegu so egin behar inguruetak o bertako kulturei, zeren hauk okerrak direnez, bestekeria arnegarrian jausiko ginake. Euskaldunok geure kultura berezia taiutu behar dugu. Dagoeneko kultura bat badugu, beraz, kultura hori *azaldu* eta berikasi behar dugu. Eta aztertu behar ditugu egoera ezosatu honen iturriak zeintzuk diren. Batik bat psikologia-koak, lehen denboretan kutsatu genituen fede, irudimen eta beste burutazio desegoki.

Besteenganatze mental bat sofritzen dugu euskaldunok, eta lehenik geure baita askatu behar dugu, zeren geurok geurez garbi izanaz lortuko dugu Herriaren aske izatea. Besteenganatze mental honek Herria ixiltasunera eram an du. Geureganatze honetan datza Ikastolaren eginbeharra. Ikastolatikan erne daiteke Herritasun osatu bat. Ikastolak, gizona ixiltasunetik hitzegitera eram an dezake. Eta bere pedagogiak honetara zuzendu beharko du, baldin gure jendearen ikastola izan nahi badu.

Euskaldunok ekonomia desegoki baten pean gaude, baina uztarri hori astintzea ez dugu aski izanen, aitzitik, giza askatasun oso bat lortzeko geure oharrenak ere askatu egin behar ditugu. Baldin ekonomiaren egitura jatorri eta oinarri bada ere, izpirituen askatasunak zer ikusirik handia du, ekonomiaren askatasunarekiko ere.

Zenbait euskaldunen ideologia desegokiak berau lotu eta zanpatu egiten du eta gainera begiak estaltzen dizkio, bere kondizione menpetuaz jabetzeko ere. Eta areago, ideologia alienatu hori du bere etsipenaren sostengu. Ekonomi mailak ideologia konkretu bat du bere ondorio, baina ideologia horrek berak ekonomi maila desegoki eta ezosatuari bere jarraipena ematen dio. Ezin genezake ahantz, beraz, determinazio bikoitz eta dialektiko honen lotura.

Ikastolaren ekitea egoera honetan sustraitu behar dugu. Eta bere arrerak situazio honetatik endelegatu beharrekoak ditugu. Halaber hemendik asma daitezke bere jokabide eta heziketa moldeak. Ikastolaren ekitea ez da soilik euskeraren bide eta eragile izatea, aitzitik areago jo behar du, euskaldunen izpirituak askatuaz eta, bere nortasuna aditzerat emanik, osatuaz.

Ikastoletan, hurrei emanen zaien kultura heziketak, bere izan behar ditu euskal gizartearen kontraesanak eta kontraesan hauen aurrez borrokatzeko gaitasuna eman behar die hurrei. Ikastolako pedagogia haurren gogoak askatzera zuzendu beharko du, eta beraz eta horren bidez ekonomia eta politika mailako kontraesanak desegitera.

PEDAGOGIA ASKATZAILEA

Heziketa molde eta gisari *pedagogia* deritzat. Beraz, pedagogia neutrorik ez da. Pedagogia orok berekin darama heziketa

era bat edo bestea. Pedagogia ez da irakaskintzaren azal eta forma soila, aitzitik pedagogia konkretu baten bidez, haurrak zentzun batean edo bestean abiatzen dira. Metoduak aldaketa prozesu bat taituzten du, eta finean metodologia eta prozesoa batera datoz. Pedagogiak gizarte molde bat tankeratzen du, eta praktika sozial batera zuzentzen da. Beraz, pedagogia baten aukera, gizarte molde baten aukera da.

Euskal Ikastolak egina dute (?) beren aukera pedagogiari dagokionez, eta lortu bide doaz hiraultza bat pedagogi mailan. Hain zuzen ere azken aldi honetan Freinet-en ideiak izan duten harrera ona iraultza honen agerpide dugu. Baina pedagogia metodologia hau ere oraindik errotu gabea dugu eta guzitara ere bere neurri eta garrantziaz ez gara jabetu, osoki eta funtsean behintzat.

Pedagogiaren garrantzia begien bistan dugularik, esan behar dugu, ordea, pedagogia ez dela irakaskintzarako teknika soil bat. Ez dugu ahaztu behar pedagogi teknikak haur konkretu batzuen aplikatu behar direla eta gainera haur hoik Herri berezi batekoak direla. Hau diot zeren, zenbait euskaldun bada Freinet edo beste pedagogoa aintzindariak harturik, teknikakeria arruntan jausi denik.

Honez gero eta Freinet mentatu dudanez gero, esatera noa non datzan zenbait euskaldunen kontraesan larria, pedagogiari dagokionez. Pedagogia bide bat da, eta bide bati bere jomuga dagokio. Adibidez Freinet-en pedagogia askatasun bide bat dugu. Pedagogi molde honetan abiatzen diren haurrak askatzen eta osatzen, auto-osaketan doaz. Baina, ez genezake ahantz bide honen jomuga eta xedea non datzan eta zer nolakoa den. Euskaldun batzuek amor ematen diote bide honi, baina bildur dira bere ondorioaz. Bidea baiezturik, fina ezezten dute haurren heziketari hesiak eta oztupoak jarriaz.

Ikastoletako pedagogiaren arazoa Euskal Herri guziaren pedagogi arazoa da. Euskal Herriaren kontzientzia isildua da, eta

ikastoletako pedagogi moldeak ikuspegi honetatik taiutuak behar dute izan. Pedagogiari kontzientziazio bide eta heziketa molde derizkiogula esana dugu. Eta egun Euskal Herrian nagusi den pedagogi eta heziketa moldeak ez da ez euskaldun eta ez herrikoi. Pedagogia dominant horrek, ez-heziketa batean abiatzen ditu euskal haurrak, eta egungo egoera aldrebesaren iraupen izateko gai prestatzen ditu. Gizarte guzietan bada pedagogi dominant bat, eta pedagogia hori klase nagusia da.

Klase dominant eta boteretsuak bere jakintza ofiziala erakusten du. Unibertsidadeak, institutoak eta heziketaren beste mailako egiturak bere arabera taiutuak ditu klase dominant honek. Ekonomia alorrean honen produkzio moldeak nagusitzen diren bezala, heziketa alorrean ere honen heziketa molde eta pedagogi teknikak nagusitzen dira. Gizarte-egoera orok bere heziketa moldeak ditu, bere *statu quore*n jarraipen eta sostengu. Euskal Herriko legezko egitura nagusiak bere pedagogia horretan aurkitzen du bere euskarririk irmoena. Beraz, Ikastolen ekitea zera da: "legezko" pedagogiari, pedagogia askatu eta marginal bat oposatzea. Eta oposaturik bestea gailendu.

Burgesak, kulturari ilustrazio modu bat deritza; eta kultura konzetu honek sorketa askatua eta berria, ito eta gaitzetsi egiten du. Ilustrazioak kultura, alorra, zabaldu egiten du, ikuspegi bakarrez ezin jaso ahal izateraino, zabaltzen du. Burges kulturak, mundu eten bat irakasten digu, eta mundu apurtu eta eten honen aurrez gizona penatua eta bakarrik oposatzen du. Nagusien pedagogiak, klaseen arteko tartea baieztuaz, areago darama tarte hori, ezin beste dela esanaz (beren arrazoinak teologikoki egituratuak dira, gehien batean, zeren beren axiomatika bakun eta orokorra da).

Pedagogia apurtzaile eta analitiko honen aurrez, ikastoletan hasiak gara beste heziketa molde bat gertatzen. Heziketa molde honek sintetiko (hots, bateratzaile) izan nahi luke. Euskal kultura

berriak batasuna lortu beharrekoa du. Gizon arteko batasuna, taldeko kontzientzia eta, halaber, mundu apurtuaren osaketa batua.

Indar bateratzaile hau, Hizkuntzan datza eta pedagogia berriak hizkuntzari egin behar dio so. Hizkuntzaren egituran dakusagu nolatan mundua bat den, eta berarengan datza, baita ere mundu horren expresio jator eta batua. Hizkuntzatikan hitsets daiteke dinamika sintetiko eta bateratzaile bat eta dinamika horretan ardaztu beharko du euskal pedagogia berriak. Harrigarri deritzat, nola zenbait pedagogo aintzindarik hizkuntzari lehen mailako garrantzia erasten dion, adibidez P. Freire, pedagogo Brasildarraren pedagogiak hizkuntzan aurkitzen du bere funts eta gairik inportant eta lehena. Haur euskaldunen heziketa jomuga eta xede honetara zuzendu beharko da: gizon euskalduna batu eta osatu, libreki eta hizkuntza bitarteko duelarik.

Zeren gizon euskalduna apurtua eta ezosatua den, dela ekonomia, politika eta kultura mailan heziketaren jomuga berau osatzea eta bere baldintzak baliarazitzea da. Haurrak ere ezosatu eta guztiz apurtua du bere kontzientzia. Beraz, haurren heziketari ekitean ez daiteke ahantz jaio den gizartea, eta bere kontraesanak zeintzuk eta zenbaterainokoak diren. Euskal geroari so egitean nabarmenki dakusagu ikastolaren eitea, zeren inertzia baten gisara gurasoek beren hesi eta traba berak erasten dizkiete haurrei. Ikastola, ordea, izan daiteke inerzi hori haus dezakeena.

Heziketa molde klasiko eta legezkoek haurra pasibu eta harpide soil jotzen zuten. Haurra ontzi bat da, eskoletan ilustratu eta "jakintzaz" bete beharreko ontzi bat. Haurrak ez du expresio biderik, haurra ez doa osatzen, ezosatzen baizik. Bere nortasun berezia galbide doa, eta izaera "standar" bat erasten zaio. Haurra, bere kulturaren katibu da. Besteen historia bat bere egin beharrean. Besteen okerra jasan beharrean. Besteen moralak penatu beharrean. Hitz batean esateko: Heziketa molde zaharrean hau-

rrak kultura jasan eta sofritu egin behar du. Kulturaren pean makurtzen da. Ezjakina dela, bakarrik, ikasten du.

Baina heziketa askatu eta sortzaile batek besterik izan behar du. Lehenik, heziketa kontzientziazio batean datza. Euskal Herriko haurrak, Euskal Herria egiazki ikasi behar du aitzina. Eta hori ere ez du *irakatsi* beharrekoa, *ikusi* beharrekoa baizik..

Gauzak konprenigarriago egitearren, axioma moduzko esaera hau erabil dezakegu: "Haurrak ikasi beharrik ez du. Irakasle eta gurasoen ekitea haurrak berak dakiena, beraki bilatzen laguntzea da. Irakasleak haurraren kide izan behar du, bere saiaeran kide eta bere eginahalean lagun". Haurrari, dakiena esaten utzi egin behar zaio.

Ez pentsa, ez, hitz' hauk esatean Rousseau-ren gisako burutazio utopikoak darabilzkidala nere buruan. Rousseau-ren *Emilio* balizko bakardade batean hezitu zen eta Emilio-ren heziketa, egun, onartzea gauza inozentea eta desegokia litzake (XVIII gizaldiko ideiak dira oraindik zenbait heziketa molderen euskarri, eta hain zuzen ere berauetan hezituak (edo desezituak) izan gara geure jenerazionekoak). Zeren haurrak bere nortasuna aurkitu behar du, baina nortasun hori talde batean aurkitu behar du. Beraz, heziketa sozializatua eta askatua litzake, pedagogia berriek irakasten diguten bidea.

Inork ez du nehor hezitzen. Nehor ez da berez, bakardadean, hezitzen; haurrak beren artean eta kidetasunean hezitzen dira, mundu (gizarte) bat bitarteko dutelarik. Eta mundu hori Euskal mundu kontraesankorra eta ezosatua dute. Gisa honetara haurrak jasotzen duen "jakintza" kritiko eta problematzaile izanen da. Eta gainera, jakintza hau praktiko izanen da, ekintzetatik datorrena eta ekintzara doana. Jakintza praktiko-teoriko honen bidez haurrak bere burua askatuko du, eta halaber bere ingurua, sorketa berri baten bidetik abiatuaz.

Heziketa molde berri honek, hiru bider eta partetan apurtzen du eziketa molde klasikoa:

- 1.—Haurraren aldaketa, prozesu baten gisara endelegatzen da. Haurra bera aldatuz, bere ingurua ere aldatu egiten du. Munduari antz eta izate berri bat emanaz.
- 2.—Pedagogiaren teknikak situazio ezezagunetan aplikatu beharrekoak izanen dira. Eskola irekiaz, haurren bizi modu eta bizi leku oro eskola bihurtzen dira. Haurrak honela jasoko duen kultura praktikotekoa izanen da.
- 3.—Heziketa molde honetan, gizon-emakume helduak ere badute zer jasorik. Alfabetatzea eta ikastola batera datoz, jatorrian eta finean, zeren heziketa molde hau ez da hesi apartekoa izanen, aitzitik eguneroko bizi eta munduarekin lokarritua.

Lehenago eta egungo pedagogia biak, bi praktika maila desberdin osatzen dituzte: Pedagogia zaharra edo legezkoa = Menpetasun praktika; ikastoletako pedagogia berria = Askatasun praktika.

Askatasunezko pedagogiaz, gizonak kontzientizazio berri batez jantzirik eta bere egoera menpetuaz jabetu ondoren, giza-iraultza bat osatzeko gaitasuna egokitzen du.

Orainarte esandakoa pedagogi molde eta teknikari dagokio; baina zer esan heziketaren gai edo materiak? Pedagogia klasikoak gaiari egiten zion so batik bat, pedagogiaren gai "jakin" batzuen bide izatean finkatzen zen. Nolabait ere esan genezake pedagogia zaharrari heziketa koantitatibua zitzaiola ardura. Egun, ikastoletan osatzen ari den pedagogia berrian, haurraren heziketa koantitatibua axola da. Programazioa, aukeratuagoa eta beti berri beharrekoak dute ikastolek, zeren hauen pedagogi moldeak errealidadearen serbitzuan daude; eta errealidadea aldatzen doa, prozesu bat denez. Heziketaren gaia edo *materia prima* errealidadea da, eta errealidade hori ez da abstraktua, aitzitik konkretu eta egunerokoa da.

Beraz, haurraren heziketa honetan datza: berak bizi duena aditzerat eraman dezan laguntzean, eta bere historiaren lekuko eta personaia dela jabetu araztean. Irakasleak, haurraren espresio arrunt eta argalena ere, arrera onez eta serioz hartu beharko ditu, hizkuntza eta jakinduria jator eta berezko baten agerpide bezala. Haurraren hitza praxis baten agiria dugu eta irakasleari dagokio hitz honen loturatzea, eta haurra reflexio bide praktikoko batean abiatzea.

Haurraren heziketa-prozesoa, kontzientziazio batekin parean eta ados burutu behar du. Eta kontzientziazio honek errealidadeaz ideia zuzen bat eman beharko dio haurrari, eta halaber, euskal gizartearen egituraz ere jabetu arazi beharko du. Hain zuzen ere kontzientziazio hori politiko da.

Norbaitek esan lezake, ikastolek, eta zabalki heziketak, ez dutela politiko izan behar, zeren haurrak, askatasun bidean hezitua behar badu izan, politika bera ere hesi bat litzake haurrarentzat. Baina oker doake "norbait" hori, zeren besteak beste, esan dugunez heziketa askatuak haurra mundu konkretu batean ifintzen du, eta mundu hori kritikatzeko gai osatzen du. Heziketa honen bidez haurrak jasotzen duen kontzientzia ez daiteke inolaz ere neutro izan; kontzientzia hori mundua aldatzeko instrumento denez gero. Heziketak neutro izan behar duela esateari mistifikazio bat deritzat. Baina heziketa neutro ez bada ere, ez daiteke "manipulazio" bide izan. Hain zuzen ere, irakasleak badu aukera politiko bat, eta halaber kontzientzia bat; ordea, irakasleak ez lezake, besterik gabe, bere kontzientziaren araura, kontzientzia berdin bat edo aukera politiko berdina haurrari ezar. Beti erantsiko dio irakasleak halako kutsu bat, hori ezin bestekoa da; baina irakaslearen ekitea ez da *adoktrinatzera* edo *slogan* batzuk haurrari ezartzea, aitzitik irakaslearen irakaskintzak ere kritikoki izan behar du. Eta ez lezake irakasleak bere botereaz, haurrari, zenbait prinzipio onartaraz. Haurrak, botere ooren aurrez kritikoki jokatu behar

du eta haretarako irakasleak berak ere, zenbaitetan, bere bote-reari uko egin beharko dio. Heziketa askatua, ez da *askatasunaz* lezio bat, ez eta ere, reflexio bat, aitzitik askatasunaren praktika bat da. Beraz, heziketa ez da zerbait neutroa. Heziketa orok antropologia bat darama, eta antropologia honek askatasuna babesten badu, eta bere fina gizonaren askatasuna lortzea bada, praktika politiko batera iristen da, eta praktika hori askatua izanen da.

Sasoi honetara heldurik esan beharra dut, hemen pedagogiaz eman ditudan argi (eta itzal) hauk, haurren heziketaz burutuak izan direla. Zeren bigarren mailako ikasleen arazoa besterik litzake, programazio hertsia baten mendean daudelakotz. Bigarren mailako ikasleekiko pedagogia honek kontraesan larri bat agertzen digu, eta kontraesan hori bi heziketa sistema desberdinen arteko kontraesana da. Eta Ikastolaren arazorik larriena hemendik datorke. Alegia, egun, Ikastoletako haurrak pedagogia askatu baten barnean ari dira hezitzen, baina bihar erabat loturatuta eta programatuta dagoen sistema batean jardun araziko dituzte. Eta geroari so eginaz gero, hemen datza ikastolak sortzen duen kontradiziorik larriena. Eta hemendik jaioko den borroka ez da soilik bi pedagogien arteko borroka, aitzitik izanen da bi egitura sozialen arteko borroka. Geroaz bi aukera, eta lehenaz bi interpretazio desberdin borrokatzen dira hemen, heziketa molde desberdinak direla ta. Egoera hau dela ta, bururatu zait, produkzio molde eta heziketa moldeen artean ezarritako ekoazioa.

Produkzio moldetik Heziketa moldea. Azken finean, ikastolaren arazoa, Euskal Herriarena dugu. Eta ikastola dela ta, gure artean sortu diren eztabaidak, kontraesan nagusi baten agerpide dira. Euskal Herriaz osatu diren proiektu desberdinen arteko kontraesan nagusiaren agerpide. Erljioaren arazoa ere hemendik ikuspegitu beharrekoa dugu.

Bidezko deritzat orainarteko esanak eskema batean ifintzea.

Eskema oro, ximple eta arrunta dugu, eta beraz are zehatzegia ez, baina horra: produkzio molde negatibu batetik, desgogotzea dator, eta hemendik esanekotasuna eta, azkenik, kultura deseuskalduna; eta aitzitik: heziketa molde positibu batetik (ikastolatik) askatasuna eta gizarte ekintza eta produkzioaren molde aldaketa.

Eskema honetan lau kontraesan mota aditzerat eman ditugu. Eta eskemaren egitura bi partetan berezia datza. Alde batean dakusagu nola produkzio molde desegokiak, kultura deseuskalduna duten ondorio. Eta bestalde, heziketa moldeen iraulketa bat (kulturazko iraultza batek) produkzio moldeen itzulketaren kausa izan daitekeela, dakusagu. Noski eskema hau, eskema ezik ez da, baina argigarri deritzat berak aditzerat ematen duen bidea.

ZENBAIT ONDORIO

Duela guti, ihaz hain zuzen, argitaratu den *Euskal Herria eta Ikastola* liburuak honela dio: *Ikastolak beste gauza asko bezala, ta ikastolara joaten diren aurrak errikoiak dira, baina ez erriarenak.* (Hor. 71). Eta areago dioenez: *Aurren azken erantzukizuna erriak duala aitortzen dituzten sistimak fazismoaren lerroan daude.* Denok dakigu familiaren gorentzea, fazismoaren ezaugarriak argiena dela, baina ez noa ni hemendik, eta besterik ekinen diot salaketa argal honi.

Norenak dira haurrak? Herriarenak edo gurasoenak? Galdera hauk okerrak dira, eta nabarmenki agerrarazten dute beren ideologiaren hildoa. Jabetasun edo propietate zentzunaz kutsatuak dira galdera hauk, burges pentsakera baten agerpide ditugu, eta halaber arazoaren funtsa estaltzen dute.

Haurrak ez dira ez gurasoenak ez eta Herriarenak ere, guzitara ere esan daiteke ekonomia egitura alienatu batean, produkzio moldeen morroinak direla. Baina goazi areago, zeren Haurrak

herrikoi direla esanaz erantzuten duena ere ez doa zuzen. Haurrak ez dira *herrikoi* eta berez ez dira inorenak. Haurrak berez, *beurenak* dira, eta herriarekiko ez dute osatzen kategoría apartekoa edo hesi hertsia bat. Haurrak *herria* dira, eta *herria* direnez Herri-kide dira, gurasoen-kide, irakasleen-kide. Gainontzeko eraskinak jabetasun gura bat adierazten dute, eta haurren nortasuna gaitzetsi bide dute.

Baina zein da guraso eta irakasleen erresponsabilidadea, haurrarekiko?

Azken urte hauetako gora-beherak aisa frogatzen dute guraso eta haurren arteko lokarria lasaitzen eta askatu bide doala. Gauza segura deritzat familiaren egitura ohizkoaren desegitea areago eta laisterka doala. Familiaren egitura klasikoa krisi larri bat jasaten ari da, eta beste egitura berrien bilaketan arduratuak gabiltz. "Aitarren herioaz" asko eta serio hitzegin da azken aldi honetan; zahar eta gazteen arteko etena (edo jenerazinoen arteko borroka) soziologikoak zer ikusirik handia du arazo honetan. Baina ez du berak ororen oroa argitzen. Gehienbatean "menpetasun" eta "askatasunaren" arteko kontraesanaren bizkarretik ulertu beharrean gara guraso eta haurren arteko eten aipatua. Kontraesan hau sortu ditugutenak baldintza ekonomikoak dira batik bat, zeren ekonomia behe-egituraren aldaketa koalitatibuak, gizarte molde berri baten atarian jezarri gaitu. *Konsumozko gizartearen* ondorioetako bat zera da: aukera bideak zabalduak eta luzatuak izan dira. Lehen, haurraren aukera familiaren mundu tipi eta hertsian finkatzen zen; baina orain haurraren aukera familiaren hesitik at ardatzen da. Baina familiaren menpetik ertetzeak badu beste peril eta alderdi bortitzik ere. Gurasorik gabeko gizartean (ikus: Mitscherlich-en *Vers la société sans pères* liburua) denok neba-arrebak gara. Baina gizarte molde honetan, eta hau argi zekusan Freud-ek, senideen arteko sesio, zelo eta beste ezinikusiak nagusi dira.

Beraz, eta haurra ere *herria* dugunez, senide eta kideko dugu,

eta gurasoak eta irakasleak ere haurren senide eta kideko dira. Azken aldi honetako eztabaidak ez dira, beraz, guraso eta irakasleen arteko eztabaida soilak, aitzitik herrikideen arteko eztabaidak dira. Eta eztabaida honen oinarria (haurra) Herria da, eta herriaz, desberdin diren bi ikuspegi borrokatu dira.

Freud-ek esana da: *Haurra, gizonen Aita da*. Esaera honi guziz konprenigarri deritzat argitu berri dugun kontexto honetan. Zeren *aita* boterearen arketipo eta prinsipio emankorra denez, haurrak ere bere dituen baldintzaz, gizartearen oinarri eta gizonen ispilu izan daiteke. Haurrak ez dira inorenak. Azken finean norbaitenak badira *norberarenak* dira.

Ene aburuz, begien bistan datza, irakaslea adindunen ordezkari duela haurrak, eta honengandik dakusa adindunaren mundua. Gainera Ikastolan osatzen du haurrak bere bizi soziala, eta Ikastolan sortzen zaizkio bere arazo gehienak. Adibidez, bere sexual jokaeraren agerpiderik nagusienak Ikastolan suma daitezke. Beraz, irakaslearen ekitea ez da ekite tekniko soil. Irakasle eta ikasleen arteko harremanak estuak dira, eta *intersujetibidadearen* mailan kakotzen dira. Harreman hauk, guraso eta haurren artekoak bezain sakonak dira eta maila berdinekoak. Irakasleak duen erresponsabilidade eta erantzunkizuna handia da, beraz, eta zenbaitetan barkarra. Baina erresponsabilidade hori ez dugu ikuspegitu behar gurasoen ordezkari den alderditik. Haurra eta irakaslea *herri* direnez eta Herrigintza osatzen ari direnez, irakaslearena, erresponsabilidade sozial eta politiko da.

Erljioaren arazoa ere hemendik ikuspegitu beharrekoa dugu. Esan dugunez, irakaslea ez da erakusteko makina bat eta haurra ere ez da bete beharreko ontzi edo kaiku bat. Biak, haurra eta irakaslea, pertsona dira eta maila honetan erantzun beharko diote erlijio arazoari zentzu batean ala bestean.

Haurren heziketari begiratuaz, Ikastola ez da etxeko sukaldearen jarraipen bat, aitzitik etxeak beharko du izan Ikastolaren

jarraipen eta segida. Noski, hau esatean gauza teorikoki frogatzen dut eta suposaturik Ikastola zinezko Ikastola dela, hau da: Askatasunezko praktika baten gordailu eta eragile.

Haurrek bildurtu egiten gaituzte, eta bildur gara, ea zer nolatan erabiliko duten beren askatasun bidea, eta bildur gara gure nagusigoa eta botereak gaitzetsiak izanen ote diren. Tristeia da, eta are arnegarriago gure botereaz segur izateko haurren menpe-tasuna onartu beharra eta beraien askatasunari oztopoak ifintzea. Ezin eramana dugu gu baino gazteagoak edo "beheragokoak", geurok ona deritzagun ordena kritikatzeari. Baina gure *goi balore eta lerroak* zinezkoak badira, kritika eta proba jasan beharko dute. Eta honetarako *pluralista* izatearekin ez dugu aski izanen, lehenik askatasunaren menpean jarri beharko dugu. Eta askatasuna Haurrak dira. Askatasuna *herria* da.

GAI HONTAZ ZENBAIT LIBURU

Bibliografia gisara

- R. LINTON, *Les fondements culturels de la personnalité*. Ed. Dunod. Paris.
- J. PIAGET, *La casualidad física en el niño*. Ed. Espasa-Calpe Madrid.
- S. ABOU, *Le bilinguisme Arabe-français au Liban*. Ed. P. U. F. Paris.
- L. ALTHUSSER, *Pour Marx*. Ed. Maspero. Paris.
- J. PIAGET, *Psicología y Pedagogía*. Ed. Ariel. Barcelona.
- ELKAR-LANEAN: *Euskal kultura*. JAKIN aldizkaria, 34 zenb. Arantzazu.
- K. NKRUMAH, *Le consciencisme*. Ed. Payot. Paris.

- W. S. GRAY, *L'enseignement de la lecture et de l'écriture*. Ed. UNESCO.
- J. FREISSINET, *Le concept de sous-développement*. Ed. Mouton. Paris.
- P. FREIRE, *La educación como práctica de la libertad*. Ed. Icirá. Santiago de Chile.
- E. FIORI, *Aprender a decir su palabra*. Bulletin SEUL. Brusele.
- P. BOURDIEU, *Éléments pour une théorie du système d'enseignement*. Ed. de Minuit. Paris.
- B. MAILHOT, *Dynamique et genèse des groupes*. Ed. L'Epi. Paris.
- P. H. COOMBS, *The World Educational Crisis*. Ed. Oxford University Press. New York.
- N. POULANTZAS, *Pouvoir politique et classes sociales...* Ed. Maspero. Paris.
- LEÇONS DE PEDAGOGIE**. Ed. P.U.F. Paris.
- A. FERRIERE, *L'autonomie des écoliers*. Ed. Delachaux. Paris.